

וכו'. לפי הרשימה הזאת נמצאת גם עייחא בסביבה זו. לדעתי היתה על הגבעה שממזרח לנהריה שבחלקה הדרומי יושב היום הכפר הקטן חומימה.

מסדרי המדידות של ארץ-ישראל בשנת 1878 מטעם PEF ציינו במקום הזה את *Kh. Aiteiyim*, ועד היום הזה קוראים הערבים בשם עיתים לשדה החרבות שמצפון לחומימה הסמוכה לנהריה. שדה חרבתייה של עיתים משתרע על-פני שטח ניכר, ויש בו אבני בניין, שברי רעפים וכלי חרס וזכוכית. אמנם, המקום לא נחקר עדיין כראוי, אבל אפשר להכיר בו סימני ישוב מהמאות הראשונות אחר ספה'ני.

מ. אבי-יונה ערך לפני שנתיים חפירות בבית-הקברות שבגבעה הסמוכה, מצד דרום, ומצא בה קברי נכרים מהמאות הראשונות אחר ספה'ני; ויתכן שקיים קשר רב בין בית הקברות הזה ובין עיתים.

באחד מסוירי על גבעת עיתים נתקלתי בשטח מכוסה שברים מרובים של אבני שיש ורעפים גדולים בין שאר אבני הבניין. אגב בדיקת אבני השיש מצאתי שני שברים שבכל אחד מהם חקוק בין השאר צלב. נראה שעיתים (בעברית) או עייחא (בארמית) כבר היתה בתקופה שלאחר החרבן ישוב נכרי ברובו או כולו, ומצרי שדותיו במקום אחד ומערות קברותיו (קבייא?) במקום שני נחשבו גבול אדמת ארץ-ישראל. ונראית דעת ש. קליין באמרו: שהנקודות ההן רובן לא מקומות ישוב יהודי היו אלא נקודות שעד שם הגיעה אדמת ארץ-ישראל, כפי שקבעה ההלכה בקשר עם הסצוות התלויות בארץ⁶.

יתכן שחקירה יסודית בגבעת עיתים תגלה לנו שרידים של מיעוט יהודי במקום זה, שכן אין הדבר מן הנמנע, הואיל ובסביבה הזאת ישבו יהודים רבים, שעסקו בחקלאות, ואף בישוב הנכרי הקרוב – כזיב – יושבה עדה יהודית בימים ההם.

א. הלטרנט

(6) שם, שם, ע' 159.

תופעה מוזרה בים-המלח

הערכת מי האגם

ב 10 לספטמבר 1943 בבוקר, הורגש רעש טקטוני קל בכל חלקי הארץ, וביחוד בחופי הירדן שבאזור בית-שאן^א). והנה כשבוע לפני כן נפתחו – בתנאי ים המלח – מעינות חדשים, שפלטו לתוך הים – ביחד עם מים – גם חומר סידי אשר הלבין את פני ים המלח כולו במשך ימים אחדים. במקום צבעם הכחול הרגיל של המים לפני כן, נראה גוון-חלב; ואי-אפשר היה לראות במים כל דבר אפילו בעומק של כמה עשרות ס"מ.

אין לקבוע עתה באיזה חוף הופיעה העכירות לראשונה. אולם החקירות מפי ספני חברת האשלג, העוברים את הים לארכו לפחות פעם אחת ליום, העלו כי הצבע הלבן נראה לראשונה בקרבת הלשון, ורק אחר-כך התפשט צפונה ודרומה. לצערי לא נאספו ידיעות מדויקות יותר מיד עם היראות הצבע.

מהירות התפשטותו של הצבע על-פני שטח של 1,000 קמ"ר, מעוררת כמה שאלות: א) האם פרצו המים העכורים בנקודה אחת מסוימת בחוף האגם או בכמה מקומות בחופים השונים?

(* הערה מתוך מכתב למחבר ממזכירות מעוז-חיים:

ביום ו', 10.9.43, בערך בשעה 6 בבקר, היה רעש בסביבת עמק בית-שאן אשר נמשך 4–2 שניות. נפערו סדקים במספר בניינים. אחרי הרעש נראו תמרות אבק לאורך הירדן, כנראה כתוצאה ממפולת של גושי עפר גדולים שנדרדרו לאפיק הנהר; גם בסביבת כפר רופין נראו חופעות כאלה לאורך הירדן.

ב) האם היתה התפרצות המים אחת או היו התפרצויות שונות בזמנים שונים? ג) היתה התפרצות המים קצרה או ממושכת? על השאלות האלה אין כל תשובה ודאית. קרוב לוודאי כי המים לא באו דרך הירדן או אחד הנהרות והפלגים המושכים מים כל השנה לים המלח (הארנון, זרקה-מעין, יַרְד, פְּשִׁיחָה וכו').

כעבור 5 חדשים פחתה העכירות קמעה, וחדשיים נוספים עברו עד שחזר צבע הים לקדמותו. יש להנחז כי הגיע תורם של המים העמוקים יותר להלבין, עם שקוע החומר לאיטו אל קרקע האגם.

העובדה כי מי ים המלח הנשאבים במפעל הצפוני מעומק 50 מטר, לא היו לבנים כל חדשי השאיבה עד סוף הסתיו, מוכיחה: א) כי המים הלבנים לא פרצו מקרקע האגם, ב) וגם לא מעומק גדול יותר מאשר 30 מטר בקירוב, ג) וכי המים הפורצים היו קלים יותר ממי ים המלח הרגילים ועלו על פני משטח האגם.

החומר הלבן, שגרם לעכירות, שוקע באיטיות יתרה אל השכבות העמוקות וריכוזו ביחידת הנפח פוחת והולך ככל שהוא שוקע מטה. אין לדעת עדיין מתי יגיע אל קרקע הים (במחציתו העמוקה – הצפונית), ויהווה שם שכבה לבנה שונה בצבעה מהטיט האפור המצוי שם.

האם כבר אירעה תופעה כזאת בתולדות ים המלח? מציאות החומר הסידי (1) בחוף – או בחופים – והתמוססותו בכמות מים מוגבלת, במיכלים סגורים אישם בבטן האדמה, עת ארוכה מאוד, והתפרצותו לעת מצוא, אינה מוציאה את האפשרות שתופעה זו תחזור ותתגלה מפעם לפעם. השאלה היא: מהם רוחי הזמן ובאי-אלה מסיבות נגרמת ההתפרצות? בתמונה שפרסם ב. וולקני-אלעזרי (2), על מבנה שכבות הבוץ בקרקע ים המלח, יש להכיר טבעות שנתיים אפורות כדי אלפים במספרן, ובתוכן רפודות גם כ־50 טבעות לבנות, לסירוגין (בדוגמת-קידוח מקרקע הים שארכה 170 ס"מ). מתי הלבין הים לאחרונה אין לדעת, הואיל ובדוגמת הקידוח חסרות השכבות העליונות ביותר בגלל רכות החומר (מימי ביותר). אמנם, אין להחליט בוודאות כי בחלק החסר נמצאה עוד שכבה לבנה אחת או גם יותר; אולם תיתכן גם תשובה חיובית, אם ניתן את דעתנו על רעידות האדמה הקשות מאוד, שאירעו במאות השנים האחרונות בארץ.

דוגמאות מחו"ל וחיבורות התופעה
פְּרִפְרִיב לייב פרסם תמונות פרופילים מקרקע-אגמים ברוסיה ובארצות אחרות (3). הוא גם שמנה בהן 6,000, 8,000, ואף 16,000 טבעות שנתיים. שוסטקוביץ (4) כתב – על סמך אותו החומר – מחקר על תולדות האקלים של כמה אגמים רוסיים בתקופת כמה אלפי שנים. לשכבות 'הסין שבקרקע אגמינו באי נודעת מבחינה אקלימית-כרונולוגית חשיבות יתרה דווקא משום שאצלנו נעדר חומר מתאים יותר לשיטות מחקר ביולוגיות (טבעות-גידול עצים עתיקים-ימים וכו'יב).

ד. אשבל

(1) הידיעה על ההרכב הכימי קבלתי מד"ר בלוך, בחברת האשבל.

2) B. Valconi-Elazari, *Nature* 1943.

3) B. W. Perfiliev, *Das Gesetz d. Periodizitaet d. Schlamm-bildung etc.*, *Verhandl. intern. Ver. Liminologie* Bd. IV—V (1929—1931).

4) Schostakovitsch, *Bedeutung d. Bodenablagerung d. Seen f. Fragen d. Geophysik*, *ibid.* 1931.